

BEATA SKARŻYŃKA'S CONTRIBUTION TO MIRCEA ELIADE'S RECEPTION IN POLAND

Magdalena FILARY, PhD Candidate, University of Craiova

Abstract: Beata Skarżyńska, Polish phenomenologist of religion, wrote a book entitled Mircea Eliade w Polsce. Recepcja religioznawczo-kulturowa (Mircea Eliade in Poland. Religious and Cultural Reception), published in 2009 by Neriton Publishing House in Warsaw. The subject of her book is the issue regarding religious studies from Mircea Eliade's perspective who was searching for the traces of sacrum and the presence of "spirit" all over the world and at different moments in history. B. Skarżyńska focuses her attention on the Eliade's legacy and shows the influence of his texts on Polish authors in the second half of the 20th century. The influence is considered from two perspectives: cultural and religious which results from the specificity of Eliade's thesis regarding the perception of religious studies. Eliade's thesis which says that religion is the creator factor of the culture is repeated by many authors and researchers.

In our communication we would like to present the structure of this book, its analysis and Eliade's Polish reception from B. Skarżyńska's perspective.

Keywords: religious studies, Eliade's reception, sacrum, translation, perception.

Cartea sus menționată este alcătuită din introducere, cinci capitole, incheiere, sumar, bibliografie, indexul persoanelor și indexul problematic.

1.1 Introducere

Beata Skarżyńska explică motivul pentru care a scris această carte, și anume, urmare a cercetărilor ei ca fenomenolog, având la bază totodată și articolele sale și teza de doctorat. Tema acestei cărți o constituie receptarea poloneză a lui Mircea Eliade din două aspecte: cultural și al științei religiilor. Autorea arată că intenționează să facă o analiză a tipurilor, condițiilor, fazelor și caracterului receptării poloneze ale lucrărilor lui Eliade.

Tematica receptării lui Eliade a fost abordată în alte țări cu mulți ani înainte. În Polonia, ea apare, doar parțial, mult mai târziu. Mesajul lui Eliade i-a inspirat pe mulți dintre istoricii religiilor. Specificul receptării poloneze în diferite perioade ale ultimelor decenii a fost deformat din cauza lipsei de informații, a accesului greu la surse, cenzurii, precum și a traducerilor fragmentare. Sursele de inspirație ale cărții prezentate au fost traduceri din cărți și articole care constituiau fragmente ale unor lucrări mai ample, monografii, disertații și lucrări de doctorat, articole, recenzii ale lucrărilor lui Eliade, publicate în Polonia, precum și lucrările comentatorilor lui Eliade și reprezentanților Școlii de la Chicago – dacă acestea au apărut în limba polonă sau constituie subiectul unei recenzii în limba polonă a publicației apărută în străinătate. Se poate vorbi despre câteva niveluri de recepție, ca și despre câteva grupuri de receptori. Skarżyńska sublinează că centrul de referință în analiza operei lui Eliade îl constituie în opinia ei știința religiilor. De aceea, printre cele mai interesante lucrări în limba polonă se regăsesc monografiile: *Eliade i Orient (Eliade și Orientul)* de Stanisław Tokarski; *Filozoficzna koncepcja religii u Mircei Eliadego (Concepția filozofică a religiilor la Mircea*

Eliade) de Zdzisław Pawlak, *Swoistość chrześcijaństwa w odniesieniu do innych religii u Mircei Eliadego* (*Specificitatea creștinismului în raport cu alte religii la Mircea Eliade*) de Jan Olszewski. Cartea lui Beata Skarżyńska se bazează în primul rând pe metoda analizei și sintezei. Autoarea menționează că, în principiu, cartea a fost scrisă înainte de anul 2004, de aceea nu cuprinde cele mai recente publicații, precum și faptul că în anul 2007 a avut loc în Polonia un simpozion cu ocazia aniversării a 100 de ani de la nașterea lui Eliade, după care a fost publicat un număr separat al „Revistei de Filozofie”¹ consacrat în totalitate lui Eliade.

1.2 Capitolul I

Psihogeneza orientării la Eliade. Inspirații din domeniul științei religiilor

Autoarea face referire în primul subcapitol la inspirațiile perioadei românești, menționând că „în opere literare, mai ales cele cu caracter de jurnal, problemele sociale și politice ale țării de origine a lui Eliade constituie fondul cultural și cerința de bază a acestui gen de literatură.”² Eliade făcea parte din grupul *Criterion* care își desfășura activitatea la București între anii 1933-1937. Membrii acestui grup au reușit să pătrundă cu ideile lor în viața publică și politică, dând naștere existențialismului. În al doilea subcapitol, Skarżyńska scrie despre contextul francez legat de emigrarea silită a lui Eliade în 1945 la Paris ca urmare a instaurării regimului comunist, făcând comparație cu soarta emigranților polonezi din acea perioadă.

În subcapitolul trei sunt menționate influențele lui Carl Gustav Jung și a cercului *Eranos*³ din care făcea parte și Eliade. El se considera unul dintre acei istorici ai religiilor care erau influențați de concepțiile lui Jung. În continuare autoarea scrie despre “Școala de la Chicago” înființată la Universitatea din Chicago, după 1945, unde Eliade predă, la început ca *visiting professor*, la invitația profesorului Joachim Wach, iar după moartea acestuia în 1957, a devenit șef al Catedrei de Istoria Religiilor în *Divinity School*. “Școala de la Chicago” a devenit pentru profesorul Eliade o inspirație și o șansă. După ce a părăsit România, Eliade considera America o a doua sa patrie. În ultimul subcapitol, apar referiri la lucrările de dinaintea perioadei de război a istoricilor și cercetătorilor polonezi ai religiilor. Skarżyńska menționează faptul că Eliade - de mai multe ori în monografiile sale - îi amintește pe oamenii de știință polonezi și cărțile acestora. Astfel, printre altele, este amintită lucrarea lui Stanisław Scheyer *Contribution to the Problem of Time in Indian Philosophy* (în *Mitul eternei reînțoarceri*). De asemenea, îi citează des pe antropologii Bronisław Malinowski (în cartea *Aspecte ale mitului*, în care citează *Mitul în psihica omului primitiv*), pe Jan Przyłuski (de ex. în *Imagini și simboluri: From the Great Goddess to Kala*) și pe Waclaw Sieroszewki, cercetător al iacuților și șamanismului, făcând referire la articolul lui *Du chamanisme d'aperes les croyances des Yakoutes*.⁴ Eliade a colaborat cu J. Przyłuski și în cadrul revistei “Zamolxis”, dedicată istoriei religiilor. De asemenea, cercetătorii polonezi îi trimiteau lui Eliade, când acesta devenise profesor în SUA, lucrările lor științifice și cele din domeniul istoriei religiilor, cerându-i recenzii și opinii.

¹ „Przegląd Filozoficzny”, 2007, R. XVI, nr. 4 (64).

² B. Skarżyńska, *Mircea Eliade w Polsce. Recepcja religioznawczo-kulturowa*, Ed. Neriton, Varșovia, 2009, p. 19.

³ *Eranos* a fost un grup literar al oamenilor de știință contemporani din toată lumea care se întâlneau anual la Ascona, în Elveția.

⁴ *Revue de l'Histoire des Religions*, v. 46 (1902), pp. 204-235, 299-335, p. 326.

1.3 Capitolul II

Perenitatea mesajelor eliadiene

Autoarea se concentrează asupra termenului “eliadism” care a fost folosit adeseori de Stanisław Tokarski, probabil pentru prima dată la începutul anilor 80’ în monografia sa *Eliade și Orientul*. Termenul conține în sine o sinteză de noțiuni teologice, filozofice și de cunoaștere a religiilor, existentă în opera lui Eliade și a discipolilor săi.

Autoarea încearcă să definească termenul “eliadism”, care în opinia ei:

- 1) cuprinde sistemul concepțiilor lui Eliade asupra istoriei religiilor, precum și asupra metodologiei pe care a creat-o;
- 2) constituie sistemul de concepții, atât ale lui Eliade, cât și ale adeptilor și continuatorilor lui, dar și acelora care i-au modificat concepțiile. De asemenea, relația școlii lui Eliade față de critici;
- 3) reprezintă în cel mai larg sens al termenului “eliadism” un sistem care cuprinde ambele puncte anterioare, adică atât concepțiile lui Eliade și ale școlii lui, cât și ale continuatorilor săi.
- 4) înseamnă receptarea lui Eliade din punct de vedere literar și artistic în diferite țări și în diferite medii, inclusiv în cele din afara cercurilor științifice și dincolo de istoria religiilor.

În esență, pentru Beata Skarżyńska „eliadism-ul” înseamnă toate reconstrucțiile și modificările concepțiilor lui Eliade, ale elevilor săi, precum și ale autorilor care popularizează, comentează, completează, critică sau actualizează acest sistem al concepțiilor lui.

Autoarea enumără cele mai importante opere ale lui Eliade traduse în limba polonă care au contribuit într-un mod semnificativ la receptarea lui Eliade în Polonia, precum: *Tratat de istorie a religiilor și Mitul eternei reînțarceri; Istoria credințelor și ideilor religioase și The Encyclopedia of Religion*, care chiar dacă nu a fost tradusă în poloneză, există în câteva exemplare în Polonia la Biblioteca Națională și la Seminarul Teologic din Varșovia, precum și la Biblioteca Universității din Varșovia.

Într-unul din subcapitole, Skarżyńska sublinează importanța analizei simbolurilor religioase la Mircea Eliade pentru teologia contemporană, menționând articolul teologului polonez Michał Klinger, intitulat: *Simbolul în teologie. Importanța analizei simbolurilor religioase la Mircea Eliade pentru teologia contemporană*, apărut într-o revistă etnografică “*Sztuka Polska*” (“*Arta Poloneză*”)⁵ în care autorul scrie despre marea descoperire științifică a lui Eliade, și anume, despre caracterul epifanic al simbolului. Klinger consideră că această concepție a lui Eliade permite păstrarea importantului și tradiționalului termen “simbol” în domeniul teologiei, ceea ce n-ar mai fi posibil în cazul percepției simbolului doar ca “un semn care reprezintă ceva”.

Subcapitolul **Mesajul lui Eliade și misiunea bisericii**, reamintește de Papa Ioan Paul al II-lea, care fiind și filozof, cunoaștea operele lui Eliade și chiar făcea referiri la concepțiile lui în învățăturile sale de ex. în enciclica sa *Fides et Ratio. Relația între credință și rațiune*.

⁵ M. Klinger, *Symbol w teologii. Znaczenie analizy symboli religijnych Eliadego dla współczesnej teologii*, „*Polska Sztuka Ludowa*” 4 (1988), pp. 155-159.

1.4 Capitolul III

Revizuirea publicisticii lui Eliade și etapele de receptare

Anii '50 și '60 ai sec. XX

În acest subcapitol autoarea explică situația din Polonia din această perioadă, de fapt asemănătoare celei din România, marcată de regimul stalinist care nu a permis receptarea lucrărilor lui Eliade publicate atunci la Paris. Interesul viu pentru cercetările lui Eliade a avut influență asupra dezvoltării studiilor asupra religiilor în Polonia. În anul 1958 a fost înființată *Polskie Towarzystwo Religioznawcze* (Societatea Poloneză de Știința Religiilor) care a inițiat înființarea primei reviste poloneze de știința religiilor cu titlul *Euhemer. Przegląd Religioznawczy* (*Euhemer. Revista de știința religiilor*). În anul 1966 a apărut în Polonia *Tratat de istorie a religiilor* (Ed. Książka i Wiedza); aproape în aceeași perioadă au fost publicate *În căutarea „începuturilor” religiilor* (traducerea din engleză de Anna Tatarkiewicz) și fragmentul cărții *Mituri și Massmedia* (trad. A. Tatarkiewicz).

Anii '70

Un moment de răscruce în receptarea lui Eliade în Polonia l-a constituit publicația *Tratatului de istorie a religiilor* în trad. lui Jan Wierusz Kowalski, care a avut un ecou mare printre intelectualii polonezi spre sfârșitul anilor '60. În anul 1970 a fost publicată antologia textelor lui Eliade sub titlul: *Sacrul. Mitul. Istoria. Selecție de eseuri* (trad. Anna Tatarkiewicz), reeditată în 1970 și 1993. În acești ani au apărut și fragmente din *Mitul eternei reînțoarceri*, din *Jurnal* și câteva fragmente din cartea *Omul și istoria*.

Autoarea îi acordă un subcapitol separat receptării operelor literare ale lui Eliade în Polonia, precum și încercării lui Stanisław Tokarski de a prezenta toată opera a lui Eliade.

Anii '80, '90 și după anul 2000

În celelalte trei subcapitole, Skarzyńska enumără aparițiile ulterioare ale operei lui Eliade din această perioadă, printre care: în anul 1988 primul volum al *Istoriei credințelor și ideilor religioase* (trad. de S. Tokarski), în 1984 prima monografie completă consacrată lui Eliade scrisă de S. Tokarski sub titlul *Eliade și Orientul*. În traducerea lui Janusz Korczak apare în 1983 lucrarea *Douăsprezece mii de capete de vite*, în 1992 *Ocultism, vrăjitoare și mode culturale*, în 1994 apar *Mefistofel și androginul, Patanjali și yoga, Șamanismul și tehnicile extazului, Făurari și alchimiști*. În anul 1996 apare cunoscuta și cel mai des citată cartea *Sacrul și profanul*, iar în 1999 *Jurnal des Indes* (ambele în trad. lui Ireneusz Kania).

După anul 2000 apare cartea *Viața mea* care cuprinde jurnalele lui Eliade din anii 1941-1985, *Cosmologie și alchimie babiloniană, Contribuții la filosofia renașterii: itinerar italian, Religii australiene, De la Zalmoxis la Genghis Han*.

1.5 Capitolul IV

Receptarea parțială: periferia receptării și centrul sensului

Autoarea se referă la două tipuri de receptare: cea umanistă, deoarece Eliade a fost „un om al renașterii” și se plasează cu domeniul său în perspectiva renașcentistă; cea analogică, deoarece Eliade a inspirat numeroși oameni de știință în formarea unor concepții proprii analoage.

În acest capitol, Skarżyńska îi menționează pe cei care s-au inspirat din Eliade, printre care Jan Wierusz Kowalski, primul traducător al lucrărilor lui Eliade, dar și istoric al religiilor care scriind despre *sacrum* și *profanum* de mai multe ori s-a inspirat din lucrările lui Eliade. La fel sociologul Marcin Czerwiński care s-a inspirat din concepția mitului la Eliade, a scris o operă proprie intitulată *Magie, mit și ficțiune*, bazată pe *Sacrul. Mitul. Istoria*, omițând numai subiectele consacrate ideilor lui Eliade asupra umanismului. De asemenea, el s-a mai folosit de cercetările lui Eliade asupra simbolului și degradării lui în cartea sa *Contribuții la antropologia contemporană (Przyczynki do antropologii współczesnej)*, Varșovia 1988). Istoricul Edward Potkowski, asemănător lui Eliade, în cartea sa *Mituri* prezintă miturile contemporane. Concepția despre timp a lui Eliade și-a găsit reflectarea în concepția despre timp la cunoscutul istoric al religiilor Tadeusz Margul în cartea sa *100 de ani de religii*.⁶ La el ca și la Zygmunt Poniatowski, concepția despre timp se bazează pe răsturnarea concepției despre timp a lui Eliade.

În același capitol, B. Skarżyńska recunoaște că M. Eliade a fost un filozof interesant pentru multe medii intelectuale, drept dovadă traducerile multor fragmente din cărțile lui în diferite reviste, având și scurte comentarii ale traducătorilor. Un loc important în receptarea lui Eliade în Polonia îl acordă profesoarei Maria Janion care îl citează des pe Eliade și în multe dintre cărțile sale face referiri la rolul istoriei religiilor în umanismul contemporan din perspectiva lui Eliade, mai ales în cartea *Humanistyka: poznanie i terapia*.⁷ (*Științele umaniste. Cunoaștere și terapie*). De asemenea, și profesoara Janion sublinează rolul foarte important al lui Eliade în Polonia anilor '80 și până astăzi. Beata Skarżyńska în cartea sa îi menționează și pe ceilalți savanți polonezi care s-au inspirat din Eliade în cercetările și operele sale, printre alții, Roch Sulina, culturolog și folclorist; Jerzy Grotowski, regizor, teoretician al teatrului; Leon Cyboran, autor al câtorva lucrări despre yoga; Andrzej Wierciński, antropolog; Andrzej Mencwel, istoric și antropolog al culturii; Leszek Kołakowski, filozof, prof. Zofia Zdybicka, filozof, istoric al religiilor.

1.6 Capitolul V

Receptarea din perspectiva istoriei religiilor la Eliade în căutarea unei chei de interpretare

Recenziile și introducerile la traduceri ca sursă de recepție

Pe parcursul deceniilor, receptarea lui Eliade se schimbă, având legătură și cu deteriorarea regimului comunist, ceea ce a permis tipărirea traducerilor fără cenzură. Eliade nu aparținea acelor autori care erau interziși, dar totuși traducerile cărților lui așteptau mult, din motive necunoscute, până să fie publicate. Recenziile care au început să apară reflectă atitudinea schimbată față de M. Eliade ca autor. La primele recenzii s-a practicat trecerea sub tăcere a anumitor sensuri și mesaje. De ex., la eseul lui Leszek Kołakowski – *Mircea Eliade: Religia jako paraliz czasu (Mircea Eliade: Religia ca o paralizie a timpului)* – reprezentând o scurtă introducere la prima ediție a *Tratatului de istorie a religiilor*. Kołakowski descrie știința religiei a lui Eliade ca o meditație paralelă asupra evenimentelor istorice, care nu sunt amplificate de opoziția dintre credință și filozofie. Desconsiderarea de către Eliade a

⁶ T. Margul, *Sto lat nauki o religiach świata*, Varșovia, 1964.

⁷ M. Janion, *Humanistyka: poznanie i terapia*, Varșovia, 1982.

punctului de vedere evoluționist și istoric, este explicată de Kolakowski ca o acțiune „intenționată, bazată pe filozofie, și nu ca un rezultat al neglijenței de cercetător.”

În cuvântul înainte la *Tratatul de istorie a religiilor*, Stanisław Tokarski a surprins câteva motive tematice esențiale în cele patru lucrări: *Mit samotnego człowieka* (*Mitul unui om singuratic*), *Traktat w perspektywie Eliadyzmu* (*Tratatul din perspectiva lui Eliade*), *Polska recepcja eliadyzmu* (*Recepția poloneză a eliadismului*), *Recepcja traktatu* (*Recepția tratatului*). Introducerea profesorului M. Czerwiński la prima antologie *Sacrum. Mitul. Istoria* prezintă contribuția lui Eliade la cultura europeană, importanța esențială a operei lui literare și științifice, ceea ce contribuie, de asemenea, la popularizarea operei lui în Polonia. La rândul său, Krzysztof Kocjan, la introducerea în cartea *Şamanismul și tehnicile extazului* scrie despre șamanism din cu totul altă perspectivă, cea a anilor '90, făcând referire la multe citate din operele lui Eliade despre șamanism, sublinind totodată că Eliade este unul dintre cei mai eminenți umaniști ai secolului XX. Kocjan a scris și cuvântul înainte la cartea *De Zalmoxis la Genghis Han* unde citează enunțuri din presă, punând întreberi referitoare la co-responsabilitatea morală a lui Eliade pentru antisemitismul intelectualilor români. Eliade a fost cunoscut ca un căutător a ceea ce este universal. Kocjan consideră că, până la urmă, Eliade este mai mult istoric al religiilor decât politician român, iar prin această carte plătește o datorie culturii române.

Recenzia cărții lui Stanisław Tokarski *Eliade și Orientul*, făcută de F. Lipowski îl prezintă pe Eliade ca un posibil ultim personaj al culturii sec. XX și ca un „guru al Americii”, care a făcut Orientul mai cunoscut în Occident. Serafin Korczak-Michalczewski a scris recenzia cărții lui Eliade *Yoga. Nemurire și libertate*, menționând că ea nu este pentru un cititor obișnuit, care ar aștepta introducerea treptată în yoga. Modul de abordare a acestei filozofii de către Eliade ar fi putut fi interesant pentru specialiștii polonezi care la acea vreme nu erau încă suficient de bine orientați.

Merită menționate și recenziile lui Ireneusz Kania, traducător și autor al multor recenzii dedicate autorilor români, printre care *O pewnej propozycji aksjologicznej Mircei Eliadego* (*Despre o propunere axiologică a lui Mircea Eliade*), *Między przypadkiem a koniecznością, czyli życie jako próba labiryntu* (*Între întâmplare și necesitate, adică viața ca o probă a labirintului*), *Kryptoautobiografia fantastyczna Mircei Eliadego* (*Criptoautobiografia fantastică a lui Mircea Eliade*). Aceste texte au ca scop popularizarea în continuare a lui Eliade și apropierea lui de publicul polonez al anilor '80. Kania scrie despre rolul însemnat al lui Eliade în salvarea omului contemporan prin denumirea nevoii de transcendență și înscrierea existenței umane în sistemul de valori universale în cosmos și restituirea pe această cale a sensului și a importanței pierdute. Totodată, descoperă bogăția folclorului românesc din care s-a inspirat Eliade și căruia i-a acordat multă atenție, considerându-l una dintre resursele culturii și comoara influențelor pentru *sacrum*.

Un mare ecou în presa poloneză a avut și moartea lui Eliade. Au apărut atunci necrologuri, note bibliografice și comemorative, precum și alte texte dedicate lui Eliade, printre care eseul lui Iosif Toma Popescu în traducerea poloneză, intitulat: *Acum, când Mircea Eliade a plecat* (*Teraz gdy Mircea Eliade odszedł*).

În acest capitol, Skarżyńska acordă atenție recepției lui Eliade din perspectiva religioasă, dar și influenței conceptelor lui asupra diferitelor religii; un subcapitol aparte îl dedică creștinismului pe fondul celorlalte religii la Eliade, precum epistemologiei lui Andrzej

Bronk, apoi receptării metodologice după exemplul comparatisticii și fenomenologiei din perspectiva științei religiilor la Tadeusz Dajczer, profesor al teologiei și istoric al religiilor.

1.7 Încheiere

La final, autoarea ajunge la următoarea concluzie: Gândirea lui Eliade din perspectiva științei religiilor, care ar trebui să constituie esența receptării științei religiilor la Eliade, inclusiv în Polonia, din păcate, abia se descoperă și este de fapt prea puțin cunoscută în contextul operei lui Eliade - atât științifică, cât și literară. Lucrările lui Eliade au intrat deja în canonul literaturii, există multe persoane interesate de autor, dar cu toate acestea încă lipsesc comentarii și recenzii recente ale specialiștilor în domeniu. Paradoxul receptării poloneze a lui Eliade are legătură cu faptul că textele lui clasice sunt reeditate, dar în contextul contemporan, ceea ce provoacă neînțelegeri. Cea mai recentă serie editorială a anilor '90 nu este deloc precedată de articolele specialiștilor în domeniu. Publicate în ultima vreme, număroase cărți ale lui Eliade au fost scrise de el în anii '50, iar astăzi apar pe piață ca „noutăți”. Următoarele faze ale receptării lui Eliade în Polonia au legătură cu crearea noilor axiologii. În anii '50 și '60, când au fost scrise cele mai importante opere ale lui Eliade, în Polonia abia s-a început să se pună bazele științei religiilor, care avea ca scop să lupte cu creștinismul. Eliade, de la început, a devenit centrul dialogului între Stat și Biserică tocmai pe plan filozofico-teologic. De aceea, intelectualii polonezi au căutat autorii care puteau să-i sprijine în acest dialog. Astfel, Eliade s-a înscris în peisajul de după război și în împărțirea elitelor din țările Europei de Est. În anii '70, Tadeusz Margul a devenit propagator al lui Eliade, un reprezentant oficial al științei religiilor, dar în același timp și oponent al lui. Cu toate acestea, în această perioadă Eliade nu a fost cunoscut în Polonia ca scriitor, după douăzeci de ani de prezență a apărut doar o singură monografie și aceea incompletă. Totuși, spre sfârșitul anilor '80, bibliotecile celorlalte țări ale Blocului Estic profitau de publicațiile poloneze ale operelor lui Eliade.

În cele din urmă, Skarżyska constată că „istoria religiilor se află în centrul dimensiunilor geniului și intuiției științifice a lui Eliade”, iar experiența lui americană, atât cea legată de multiculturalism, cât și cea legată de secularizare, poate deveni un indiciu prețios și un indicator pentru cei care vor urma filozofia lui.

Bibliografie

- Bronk, Andrzej, 1996, Lublin, *Nauka wobec religii. Teoretyczne podstawy nauki o religii*, Editura TN KUL.
- Bronk, Andrzej, 1988, Varșovia, *Człowiek – dzieje – sacrum- religia*. Wstęp, [în:] M. Eliade, *Historia wierzeń i idei religijnych*, v. 1, p. V-XXII.
- Bronk, Andrzej, *Metodologia fenomenologii religii Mircei Eliadego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 23 (1980) nr. 2, pp. 95-102.
- Eliade, Mircea; 1993, Varșovia, *Sacrum, mit, historia*, Ed. Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Eliade, Mircea, 1992, București, *Sacru și profanul*, Ed. Humanitas.
- Handoca, Mircea, 1997, București, *Bibliografie de Mircea Eliade*, vol 1-3.
- Janion, Maria, 1982, Varșovia, *Humanistyka: poznanie i terapia*, Editura PIW.
- Jung, Carl Gustav, 1981, Varșovia, *Archetypy i symbole*, Editura Czytelnik.

- Klinger, Michał, *Symbol w teologii. Znaczenie analizy symboli religijnych Eliadego dla współczesnej teologii*, „Polska Sztuka Ludowa” 4 (1988), pp. 155-159.
- Kocjan, Krzysztof, 2002, Varşovia, *Przedmowa tłumacza*, [în:] M. Eliade, *Od Zalmoxisa do Czyngis-chana*, Editura PWN.
- Kocjan, Krzysztof, *Eliade a świat współczesny*, „Pismo Literacko-Artystyczne” 5 (1988), pp. 130-139.
- Kołąkowski, Leszek, 1993, Łódź, *Mircea Eliade – religia jako paraliż czasu*, [în:] *Traktat do historii religii*, Editura Opus.
- Margul, Tadeusz, *Mircea Eliade i morfologia świętości*, „Euchemer” nr. 3-4, 1987.
- Skarżyńska, Beata, 2009, Varşovia, *Mircea Eliade w Polsce. Recepcja religioznawczo-kulturowa*, Editura Neriton.
- Tokarski Stanisław, 2002, Varşovia, *Szkoła Chicago. Spór o dialog międzykulturowy*, Editura Askon.
- Tokarski, Stanisław, 1992, Varşovia, *Posłowie* [în:] M. Eliade, *Traktat o historii religii*, Editura Książka i Wiedza.
- Tokarski, Stanisław, 1984, Wrocław, *Eliade i Orient*, Ed. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- „Przegląd Filozoficzny”, 2007, R. XVI, nr. 4 (64).
- Revue de l’Histoire des Religions*, v. 46 (1902), pp. 204-235, 299-335, p. 326.
- Bibliografia prac Eliadego i o Eliadem wydanych w Polsce w latach 1959-1986*, „Euhemer” 145-146 (1987), nr. 3-4, pp. 175-179.